

Barnperspektivet på biblioteken

Lena Lundgren

Ett bra barnbibliotek skall ha delaktiga barn, vara närvarande i barns verklighet och medievärld och samverka med andra vuxna runt barnen

► Barnombudsmannens rapport 2009, *Kom närmare – om att överbrygga avståndet mellan barn och vuxna*, skapade en viss debatt i medierna när den publicerades i början av året. FN:s Barnkonvention fyllde 20 år 2009 och BO ville undersöka vilken respekt som visas barn, hur långt Sverige har kommit efter 20 år och vilka utmaningar vi har att möta när det gäller barns situation i samhället. BO lät göra en enkätundersökning bland barn i åldrarna 11 – 14 år om vad de känner till om Barnkonventionen och om sina rättigheter.

Enkäten

Det dystra resultatet av enkäten var att bara 76 % av barnen kände sig respekterade i skolan, 47 % på vårdcentralen, 46 % i idrottsföreningen och, ännu sämre, bara 24 % på fritidsgården och likaledes 24 % på biblioteket. 2 % av barnen känner sig inte respekterade någonstans! I medierna trädde den ena yrkeskategorin efter den andra fram och hävdade att det måste vara fel på frågorna eller att det var för få barn som ingick i undersökningen. Även på biblioteken väckte undersökningen diskussion. Vi tror väl att barnen känner sig hemma hos oss och många menade att frågorna var konstigt formulerade och att resultaten inte var rättvisande.

5-punktsprogram

Många barn trivs på biblioteken, det vet vi av olika undersökningar, men säkert är det så att inte alla barn blir lika respekterade som vuxna och inte blir väl bemötta av alla som arbetar på biblioteket och inte får lika bra hjälp som vuxna. Det kommer ofta fram exempel på det i fokusgrupper. Med anledning av BO:s undersökning har flera läns- och regionbibliotek bestämt sig för att under 2010 arbeta för att förbättra bemötandet av barn och informera barnen om deras rättigheter på biblioteken.

Arbetet ska inriktas på fem punkter:

- kartläggning av barnens ställning på biblioteken med bl.a. redovisning av barns andel av bibliotekens resurser och hur barnperspektivet tillgodoses
- fortbildning för bibliotekspersonalen om barnkonventionen och bemötande av barn
- information om hur barnkonsekvensanalyser och barnbokslut kan göras på biblioteken

- en barnrättighetshylla inrättas på biblioteken med information och medier med anknytning till barns rättigheter
- en lättläst broschyr för barn om deras rättigheter på biblioteken framställs och sprids.

Barnperspektivet och barns perspektiv

Det är viktigt att skilja på barnperspektivet och barns perspektiv. *Barnperspektivet* är vuxnas tolkningar av barns behov och önskningsar. Barn behöver ombud som tillgodoser deras behov och vi vuxna måste ta hänsyn till dem när lokalerna planeras, inredningen bestäms, personalen rekryteras och verksamheten utformas. Men *barns perspektiv* är barnens egna uttryckta åsikter och önskemål. För att få veta vad barn tycker och tänker måste vi fråga dem och ge dem möjlighet att uttrycka sig i fokusgrupper, i uppsatser, modeller och andra konkreta gestaltningar.

De flesta bibliotek, kanske alla, har krav på ett barnperspektiv inskrivet i sina styrdokument. Och de flesta bibliotek anser säkert att de har ett barnperspektiv. Men det finns många exempel på en omedvetenhet om vad detta innebär. De kvitton som man får när man lånar en bok är exempelvis nästan omöjliga att förstå för barn (även för många vuxna!). Om tillräckligt många bibliotek krävde en enklare och mera begriplig layout skulle leverantören naturligtvis vara tvungen att åstadkomma detta.

Rummet

Det finns andra exempel på omedvetenhet om barnperspektivet. Barn har en del fysiska begränsningar som vi måste ta hänsyn till, de är exempelvis kortare än vuxna. Oftast (men inte alltid!) är också hyllorna på barnavdelningarna lägre. Men om man skärskådar skyltarna sitter de ibland alldeles för högt upp eller hänger i taket utom synhåll för barnen. Två studenter vid BHS, Nancy Petré och AnnaCarin Elf, upptäckte att förskolebarnen inte heller ser bilderböckerna i bilderbokstrågen ordentligt. Så som dessa vanligtvis är utformade, med en kant som skymmer den nedre delen av bokens omslag, ser inte barnen den roliga bilden utan bara pärmens övre del med bokens författare och titel, som de inte oftast kan läsa. Några bibliotek har numera uppmärksammat detta och har förvaringsfack med låga framkanter eller framkant av plexiglas.

Barn har också ett stort rörelsebehov och behöver stora ytor och på barnavdelningen behövs också plats för barnvagnar och föräldrar.

Tyvärr finns det flera nya bibliotek där barnavdelningarna är förvånansvärt små och inte alls ger barnen deras behövliga utrymme. På barnavdelningen måste det också finnas grupprum för att det ska vara möjligt att ta emot barngrupper även under öppetid.

Medierna

Barn har också en begränsad förståelse för den abstrakta värld som ett bibliotek utgör. De har svårt att förstå klassifikationssystemets

termer och hitta det de söker. Några konsulenter på länsbiblioteken i Mellansverige har formulerat om SAB-systemets avdelningar med enklare ord i ett försök att göra den mera begripliga och Btj har

tryckt upp dessa. Även en genreindelning av skönlitteraturen hjälper barnen att hitta och genrer arbetar många bibliotek med. Nationella genresymboler har utarbetats av samma konsulentgrupp som har formulerat nya termer för klassifikationssystemet och de säljs av Eurobib.

Äppelhyllor med material för barn med läshinder är ett annat sätt att underlätta för barnen att hitta sin bok i den form de kan läsa den.

Bemötande

Att många barn har svårt att formulera sina frågor fick jag många exempel på i min undersökning av hur barn frågar på biblioteken *Barn frågar – kan biblioteket svara?* (2000). Två studenter, som studerade just mötet mellan personalen och barnen, menade att barnen måste uppleva det ”sociala mötet” före ”frågemötet”, d.v.s. de måste känna sig sedda och välkomnade och uppleva att personalen som de möter är öppen och beredd att lyssna till dem. Det tror jag är en mycket träffsäker iakttagelse. Många barn är blyga och tvekar att ta kontakt och det faktum att allt färre bibliotek har en bemannad barnavdelning underlättar det inte för dem. All bibliotekspersonal måste förstå detta och inbjuda till kontakt.

Barns perspektiv

En högre medvetenhet om barnperspektivet garanterar ändå inte att barns åsikter tas tillvara eller att deras önskemål tillgodoses. Att få fram barnens egna synpunkter fordrar bra metoder och mera målmedvetenhet. Det finns ändå en hel del bibliotek som prövar fokusgrupper (som träffas en gång kring ett visst tema), referensgrupper (exempelvis en klass eller en bokklubb som får tycka och tänka kring biblioteket vid flera tillfällen) och modellverkstäder eller uppsatstävlingar inför planeringen av ett nytt bibliotek. I projektet 2020 Mars Express prövades nya intressanta metoder (se www.2020marsexpress.se). Biblioteket i Heerhugowaard i Holland är ett bibliotek, där barnperspektivet är ovanligt konsekvent genomfört.

Konsekvenser

Ett bibliotek som är bra för barn

- har ett holistiskt synsätt, d.v.s. ser att barn utvecklas och lär sig hela tiden i alla sammanhang, att läsning, skrivning och lärande hänger ihop, liksom lek och lärande
- ser barn som individer även när de kommer i grupp
- prioriterar barn med konsekvenser för tilldelning av resurser i form av ytor, personal och medier
- har en personal där *alla* förstår barns behov
- är roligt för barn!

Ett bra barnbibliotek kännetecknas av barns *delaktighet*, av att vara *samtidigt*, d.v.s. vara närvarande i barns verklighet och medievärld och av att samverka med vuxna runt barnen i ett ömsesidigt givande och tagande.